

Profesor Rudolf Šrámek slaví 85. narozeniny

Z krajiny dětství a mládí si odnášíme do života největší míru znalosti zeměpisných jmen konkrétní lokality, kterou později obvykle již žádné další místo intenzitou svého „toponymického“ působení nepřekoná. Podíváme-li se na tento vztah z opačné perspektivy, pak se také každý člověk aktivně podílí na obohacování lokální toponymie, byť často jde o pojmenování sociálně nebo generačně determinovaná, jež mizí z prostoru beze stopy s odchodem jedince nebo jeho generace. Vzácně se však stane, že rodný kraj a člověk se prostřednictvím jazyka a toponymie dlouhodobě formují a ovlivňují navzájem, a tento oboplný vztah dokonce zanechá svůj odraz v krajině psaného textu veřejného prostoru. Taková šťastná symbióza se vytvořila v případě letošního jubilanta, profesora Rudolfa Šrámka a jeho rodného kraje.

Rudolf Šrámek se narodil 15. 1. 1934 v tehdy nedávno otevřeném porodnickém pavilonu ostravské Státní všeobecné veřejné nemocnice nacházející se v katastru Zábřehu nad Odrou (dnes součást Ostravy). Tato okolnost způsobila, že má v rodném listu zapsáno jako rodiště Zábřeh, nikoliv na druhém břehu ležící Hošťálkovice (dnes rovněž součást Ostravy), kde prožil své dětství a mladá léta a kam se stále rád vrací. Dodnes s rozechvělým hlasem a zápalem v očích vypráví o místech, jejichž názvy vyvolávají vzpomínky na jeho mládí. Mnohá z těchto pojmenování již zmizela – místa byla zastavěna, krajinu u Odry zjizvila dálnice, řada jmen byla zcela zapomenuta. Avšak zájem, který ve vnímavém „haviřskem synkovi“ vzbudily názvy jako *Bona*, *Strubisko*, *Opa*, *Firek*, *U paryzola* nebo *Červene břehy*, již nezmizel. Spolu s citlivostí k jazyku, nepochybně danou rovněž mnohojazyčnou situací rodného Hlučínska, si tak Rudolf Šrámek odnesl vynikající základ pro svou další badatelskou práci, již spojil s brněnskou univerzitou a částečně také s univerzitou v Ostravě. Jeho bibliografie čítá stovky studií a konferenčních vystoupení, desítky monografií, kapitol a recenzí (viz TUŠKOVÁ – KOLÁŘOVÁ 2008). Výzkumy profesora Šrámka oborově a tematicky pokrývají obecnou lingvistiku, slavistiku, onomastiku a dialektologii, pokud mám zmínit klíčové oblasti jeho odborného zájmu. Šrámkovy texty svědčí o mimořádné schopnosti analyzovat jazykový materiál a formulovat obecné teorie, překonávat hranice mezi disciplínami a používat interdisciplinární a multidisciplinární přístupy k jazyku, ale současně pamatují rovněž na učitele češtiny i laického čtenáře zajímajícího se o jazykovědu. Nechci detailně podávat výčet jubilentových prací a hodnotit jeho přínos na poli jazykovědy – to již přede mnou učinili jiní (např. BAYEROVÁ – LUTTERER 1994; KNAPPOVÁ 1993–1994; HARVALÍK 2004, 2016; KOMÁREK 2004; OBROVSKÁ 2004; WACLAWIČOVÁ – ŠRÁMEK 2010; MINÁŘOVÁ 2014; VÁLKA 2014; DVOŘÁK 2016; ZÁŘICKÝ 2016). Přesto je třeba připomenout aspoň ty základní – dvojdílná *Místní jména*

na Moravě a ve Slezsku (1970, 1980, společně s L. Hosákem) doplněná o *Retrográdní slovník místních jmen Moravy a Slezska* (2013), *Úvod do obecné onomastiky* (1999), *Beiträge zur allgemeinen Namentheorie* (2007), *Zeměpisná jména Československa* (1982, s I. Luttererem a M. Majtánem), později jako *Zeměpisná jména Čech, Moravy a Slezska* (1997, 2004, s I. Luttererem); z posledních let *Jména obcí a sídel na Hlučinsku* (2013) a soubor studií *Labyrintem vlastních jmen a nářečí* (2016).

V úvodu jsem připomněl obaplný vztah mezi toponymii místa a jejím uživatelem. Chtěl bych ještě několik slov věnovat tomu, co se podaří jen málokterému lingvistovi, totiž aby toponymii v lokalitě spojené s jeho životem nejen studoval, ale opravdu „zhmotnil“ v jejím prostoru. Mám tím na mysli jedinečný soubor uličních názvů, který vznikl v polovině sedmdesátých let. Hošťálkovice byly tehdy připojeny k Ostravě a Rudolf Šrámek byl osloven, aby vytvořil systém uličních jmen. Jeho podmínkou bylo, aby nové názvy neobsahovaly žádná honorifikační pojmenování a co nejvíce odrážely charakter místa. Uprostřed normalizace, v letech 1976–1978, byla vytvořena soustava uličních jmen navazujících na stará pojmenování místních částí a původní pomístní názvy, například *Aleje, Mezi Ploty, Rynky, Vrbiny, Za Hřbitovem*, nebo vycházejících z charakteru místa, například *Dlážděná, Ořechová, Příkrá*. Hošťálkovický urbanonymický soubor vyrůstá z lokální názvoslovné tradice a uchovává ji navzdory lidskému zapomínání jako stále živou.

Ačkoliv profesor Šrámek letos v lednu oslavil již úctyhodné 85. narozeniny, je stále plný životní energie a zájmu o obor. Svědčí o tom nejen jeho aktivní působení coby recenzenta odborných článků, monografií i dizertačních prací, vystoupení na domácích a zahraničních konferencích, ale také živé a inspirativní přednášky a diskuze, v nichž má stále co říci.

Milý pane profesore, před dvaceti lety jsem ještě jako začínající a naivní doktorand měl čest se s Vámi coby mým školitelem poprvé osobně setkat. Musím říct, že to bylo pro mě nejen setkání šťastné, ale i osudové a zásadní. Z doby doktorských studií i pozdějších let jsem si odnesl řadu zásad pro svoji další badatelskou i učitelskou práci. Patří k nim vstřícnost, otevřenost a kladení si otázek, zájem o živý jazyk a jeho používání, vědomí důležitosti učitelské práce a popularizace i důraz na mezinárodní povahu vědy a její prezentace. A vlastně se stále od Vás učím a inspiroji. Jako žák i kolega děkuji. A přeji Vám k letošnímu životnímu jubileu pevné zdraví, neutuchající badatelskou zvědavost a zvědavost a hodně milých setkání.

LITERATURA

- BAYEROVÁ, Naděžda – LUTTERER, Ivan. 1994. Rudolf Šrámek šedesátiletý. *Naše řeč* 77, 106–108.
- DVOŘÁK, Jan. 2016. Rudolf Šrámek a významná jména „bez významu“. In: *Labyrintem vlastních jmen a nářečí*. Brno: Host, 9–10.
- HARVALÍK, Milan. 2004. K životnímu jubileu Rudolfa Šrámka. *Acta onomastica* 45, 154–158.
- HARVALÍK, Milan. 2016. K životnímu jubileu Rudolfa Šrámka. *Acta onomastica* 55, 387–390.
- KOMÁREK, Karel. 2004. Rudolf Šrámek sedmdesátiletý. *Jazykovědné aktuality* 41, 56–57.
- KNAPPOVÁ, Miloslava. 1993–1994. Rudolf Šrámek sedmdesátiletý. *Onomastický zpravodaj* 34–35, 183–185.

- MINÁŘOVÁ, Eva. 2014. Rudolf Šrámek a onomastika. In: *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, 9–11.
- OBROVSKÁ, Jana. 2004. Profesoru Rudolfu Šrámkovi k narozeninám. *Naše řeč* 87(3), 156–159.
- TUŠKOVÁ, Jana Marie – KOLÁŘOVÁ, Ivana. 2008. *Bibliografie Rudolfa Šrámka za léta 1956–2008*. Brno: Masarykova univerzita.
- VÁLKA, Miroslav. 2014. Přání k životnímu jubileu filologa Rudolfa Šrámka. *Národopisná revue* 24, 326–327.
- WACLAWIČOVÁ, Martina – ŠRÁMEK, Rudolf. 2010. Rozhovor s prof. PhDr. Rudolfem Šrámkem, CSc. In: *Rozhovory s českými lingvisty* 3. Praha: Akropolis, 247–286.
- ZÁŘICKÝ, Aleš. 2016. Laudatio u příležitosti udělení titulu doctor honoris causa prof. PhDr. Rudolfu Šrámkovi, CSc. *Bohemistika* 16, 189–191.

Jaroslav David

Department of Czech Language
Faculty of Arts, University of Ostrava
702 00 Ostrava
Czech Republic
jaroslav.david@osu.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

